

V. QUAE SINT ELIU PARTES.

Cur iustus homo calamitatibus exerceatur, amici Iobi ne conati quidem sunt declarare. Iobus vero id sapientissimis, attamen occultis Dei consilii necessario fieri, ex Dei altissima sapientia asseruit, cui homo debeat acquiescere (cf. ep. 28). At cum ipse in oratione subsequenti denuo querelas funderet et vitae integritate enarrata, ut suam tueretur causam, enixe a Deo efflagitaret, *responsum illud homini non sufficere* reipsa declaravit. Unde necessario, nisi libri auctor Carmen suum maneam atque mutulum relinquere maluerit, aliud responsum dari debuit. Iam ubi hoc inventitur? Non continetur in Dei responsive a ep. 38 et seq. quippe qua tantum Dei maiestas et sapientia magnificentissime describantur; unde per se nihil aliud colligitur, nisi calamitatibus illis subesse quidem Dei sapientissimi consilium, sed *quale* sed *qualia* non declaratur; at *qualia sint* hominem quam maxime appetere ut sciat, ex tota Iobi disputatione luce clarius effulet. Verum quidem est, sin minus disputantes, attamen *librum legentes* ex prologo unam noscere causam, cur Deus iustum affligat, scil. quo eius virtus et pietas solida probetur ac demonstretur. At haec una causa ad problematis solutionem minime sufficit, nisi legentes in eum errorum inducendos esse dicere velimus, ut opinentur, hanc esse omnem et unicam causam. Praeterea ipsis etiam *disputationibus* solutio problematis est proponenda, nisi disceptationem ipsam mancam atque truncatam esse velimus. Fieri igitur nulla ratione potest, ut (quod ex recentissimis interpretibus acatholicis plerique volunt) Eliu orationibus omissis, quas ab alio auctore libro Iobi additas perperam atque insertas esse censem, statim Dei subiungatur responsio, quae per se nullam affert solutionem. Eamque (ut reliqua omittam, de quibus postea commodius sermo incidet) nullo pacto hie iam apponi posse, etiam iam prima eius verba suadent: *quis est iste obtenebris consilium sermonibus absque scientia?* nam id ipsum, quale Dei consilium adsit, hucusque semper quaequitum est neque la- men expositionis; unde inepte hoc loco *consilium* Dei, de quo nulla mentio facta est, obtenebris diceretur. Quae cum ita sint, iam quasi *a priori* et ex ipsis carminis indole et ex disputationis serie merito concludimus, a primo libri auctore *Eliu esse in scenam productum, ut declaret, quibus consilii Deus utatur in iustorum calamitatibus.* Id quam verum sit, ex ipsis *Eliu* orationibus elucebit.

Duo in istis orationibus deprehenduntur, quae maxime ad rem faciunt: 1° quae Iobus audacius, vehementius dixerat, reprehendit; ea corrigit, quae in Iobi verbis facile offensioni esse possent, vel quae si universim ac quasi indefinite summantur, falsa reperiuntur; 2° quaectionem propositam solvit: iustos affligi, ut a peccandi periculis arceantur, ne in peccata labantur, ut in virtute et divina sapientia proficiant: hos esse praeclaros aerumnarum fructus. Praeclera utique solutio, divina revelatione digna, quae quam vera sit, ipsa denum novi foederis lux, ipse fidei nostrae auctor et consummator Iesus Christus perfectissime declaravit. Praecipuum quidem, uti par est, novo foederi reservatur: iustos amplecti ei intime desiderare tribulationes, ut in se Christi Salvatoris imaginem summo amore exprimant; at que pro V. T. indole requirantur, ab *Eliu* satis docentur et ab ipso Deo apparente confirmantur. Ita carmen hoc didacticum in se concluditur. Ad quod si adiunxeris causam in prologo expositam, completam habes V. T. doctrinam, cur Dens iustos affligi permittat. Aliorum sententias partim in orationum interpretatione partim illa absolute utilius quam hoc loco diiudicabimus.

Ipse textus sacer quatuor Eliu sermones clare distinguit (cap. 32. 33 — cap. 34 — cap. 35 — cap. 36. 37).

PRIMUS SERMO AB ELIU HABITUS. CAP. 32. 33.

Arg. — Postquam s. auctor paucis novum interlocutorem in scenam induxit et quid consilii habeat explicit (32, 1-5), Eliu sermonem orditum magna cum verbositate proponens: cur iunior ipse tacuerit hucusque, cur nunc sententiam proferat suam, indignatus de falsa interlocutorum arguendi ratione (32, 6-22). Ad ipsum Iobum conversus, ut attente audiat,hortatur (33, 1-7); dein eum reprehendit, quod nimis audacia cum Deo expostulaverit, immo voluerit, ut Deus ei rationem reddat, cur ipsum affligat. Quid mirum, si Deus non respondat, cum iam satis superque variis modis hominibus indicaverit, cur eos affligat, ut eos scil. avertat a malo, praeservet a superbia, ut castigatione sanet animi vulnera (33, 8-22). Quam Dei admonitionem per Dei legatum factam si homo bene suscepere et ad Deum oraverit, ad maiora bona promovetur. An Iobus habet, quid hisce opponat (33, 23-33)?

a) Eliu novus interlocutor inducitur 32, 1-15.

Tres interlocutores tacent. Intelligent enim Iobum a sua sententia dimoveri non posse: v. 4 « *Omiserunt autem tres viri respondere Iob, eo quod iustus sibi videretur;* » — hebr. *quia ipse iustus in oculis*

suis¹; igitur erroris sui convicti non sunt, adhuc perversam suam de una calamitatibus causa sententiam amplectuntur, solum tacent, quia Iobum quomodo refutent ac dedoceant penitus desperant. Sed quartus, qui disputationi intererat, acris ingenii adolescentis et maiore sapientia praeditus iam dudum acute perspexerat, qua in re et Iobus verae pietatis et submissionis limites excederet et tres amici falsa argumentatione peccarent. Quare, ut actas juvenilis prona est ad iram, impatientia et excandescens agitabatur: v. 2 « et iratus indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites de cognatione Ram, iratus est autem adversus Iob eo quod iustum se esse dicere coram Deo; v. 3 porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem sed tantummodo condemnassent Iob »; — « describitur Eliu ex nomine, ex origine, ex patria, ex genere: quae tota descriptio ad hoc valet, ut ostendatur ad rem gestam pertinere » (S. Thom.). Eliu (cf. 1 Sam. 4, 1; 1 Chron. 42, 20) vel Elihu-Deus meus ipse; — Barachel-benedic, Deus; Buz inter filios Nachor, fratris Abraham recensetur (Gen. 22, 21); tribus eiusdem nominis (et cognationis?) arabica apud Ier. 25, 23 occurrit; LXX addunt τὴν Αὐτίριδον, χόρην; cum Ram cognationis et familiae nomen sit inter ipsos Buzitas², non potest idem censeri, quod Aram (Syn. verit vel explicat Συρίας). Cum Eliu genus tam diligenter describatur (secus atque trium amicorum, immo et ipsius Iobi), aliqui³ opinati sunt, inde ipsum libri auctorem indicari; at levissima est conjectura; solent quidem Persarum et Turcarum poetae in fine carminum nomen suum artificiose versibus intexere, at talen morem in antiquitate et apud Hebreos unquam exstitisse, quis probare poterit? — Notatu dignissimum est, ab ipso auctore munus Eliu clare indicari, idque bifarium: Iobo irascitur propter nimiam quandam audaciam, quia se (animam suam) iustum declaraverit coram (prae) Deo (hebr.); i. e. se innocentem esse et propterea immerito, frustra affligi a Deo, quasi Deus non etiam optimas rationes habere posset, cur iustis calamitates immitteret — de tribus amicis indignatur, quia Iobo excipienti, se innocentem pati, nullum responsum (aptum scil. et verum, unde bene « rationabile » supplet et addit explicationis gratia S. Hier.) opposuerint, sed unam malorum causam in sceleribus esse sitam opinati Iobum tamquam

1. LXX aliud: ἦν γέ τις Ἰωβ ἔρεχος ἐναρτίος αὐτῶν. Idem Syrus: in oculis eorum et Sym. Sed obstat v. 3 b, et 42, 7.

2. In inscriptionibus cuneiformibus regis Asurbanipal mention fit terrae Bazu, regionis longinquae, arenitis etc. Fr. Delitzsch censem regionem prope Haoran esse sitam (cf. Wo lag das Paradies? p. 307).

2. Cf. בְּצַדְקָתֶךָ cf. Ex. 6, 14; 12, 21; Num. 1, 20; 36, 6; Deut. 29, 7; Ios. 7, 14. 1 Sam.

20, 6, 29 etc.

3. Cf. Lightfoot (op. ed. Leiden, Ultrai. 1699. l. p. 24) et Ros.

hominem scelestum perfracte traduxerint. Quod Eliu officium ac munus, ab ipso libri auctore delineatum, interpreti faciem praefert ad disceptationem sequentem rite percipiendam.

Cur autem disputandi impetum antea represserit, indicat v. 4 « igitur Eliu expectavit Iob loquenter, eo quod seniores essent, qui loquebantur »; — i. e. praestolatus erat Iobum in sermonibus (hebr.), donec Iobus loquendi finem fecisset; alius simul senioribus hunc honorem detulit, ut si vellet spatium loquendi eis concederet etiamnum et ante loquentes non interrumperet. Praeclarum fervidi juvenis modestiae exemplum; sapientis consilium secutus est: ubi sunt senes, non multum loquaris; Eccl. 32, 13. Bene Ol.: « laudandum est Eliu ingenium (ἀξοῖς), qui opporte siluit, seniores enim primo verba facere oportebat; et qui tempore etiam opportuno responsum dedit... et prudentiam quidem eius observa, quomodo statim ab exordiis aliorum sermones exceperit, quomodo ordinem decorum observaverit ». Similiter S. Chrys.: « prudentiae eius utrimque, ex silentio scil. et ex sermone conjecturam facimus.... vides, quomodo honoris studio nequam ductus fuerit, quomodo primas illis detulerit » (cf. Phil. S. Thom.). Quae erant commemoranda, quo maiore libertate S. Gregorii iniquam contra Eliu sententiam repudiemus, qui hoc iam loco Eliu arrogantiæ, iactantiae, superbiae, elationis typum ac figuram prae se ferre contendit (quem Rup. Br. sequuntur).

« Sed quia non videbatur ei, quod aliqui deberet reverentiam exhibere in praeiudicium veritatis » (S. Thom.), dicitur v. 5 « cum autem vidisset, quod tres respondere non potuissent, iratus est vehementer »; — hebr. et vidit non esse responsum in ore trium virorum et exarsit ira eius, quia veritatis detrimentum in tali cernebat silentio (cf. S. Thom.), unde Ol. εἰζήλωσε, zelo commotus est, explicat (sim. Cord. — e contra Pin. irae vitium arguit, ad quod se Eliu sine ulla rationabili causa sua sponte impulerit; id quod iniquius dictum est).

Praefatio haec, uti prologus libri et epilogus, oratione pedestri proponitur — accentuum tamen ratio h. l. formam sequitur in libris poeticis usitatum —; itemque v. 6 a: « respondensque Eliu filius Barachel Buzites dixit »; — qua formula sollemniore denuo juvenis praestantiam commendare videtur auctor.

b) Cur demum ipse loquatur 32, 6-22.

Iuvenis inducitur loquendi cupiditate iamdudum ardens, qui veritatis neglectae et ignoratae patrocinium et promulgationem suscepit; quare non mirandum est, si iuvenili ingenio et fervore orationis flumen verbis nimis turgidum fundit. S. auctor iuvenerit in

dicendi quoque genere et verborum luxuria adumbrare voluit.
 « Excusat primo pristinum silentium ex sua aetate, tum etiam ex illorum antiquitate » (S. Thom.), unde : « Iunior sum tempore, vos autem antiquiores; idcirco demissio capite veritus sum vobis indicare meam sententiam »; — hebr. *idea verecundatus¹ sum et timui*, ne scil. praesumptuosus videber impediendo meis sermonibus sapientiorum verba (S. Thom.). Senes enim propter aetas gravitatem maturius loquuntur et propter longi temporis experientiam sapientius (S. Thom.); unde v. 7 « sperabam enim quod aetas prolixior loqueretur et annorum multitudine doceret sapientiam »; — hebr. valde concise : *dixi: dies* (= pleni dierum, aetas matura) *loquentur...* i. e. sperabam, vos allatuos sufficientia et efficacia ad rem propositam argumenta, quibus veram sapientiam edoceretis (*Cord.*). « Consequenter excusat se quare nunc loqui incipiat : quis scil. expertus est, quod aetas non est sufficiens sapientiae causa, sed magis inspiratio divina » (S. Thom.), unde v. 8 « sed, ut video, spiritus est in hominibus et inspiratio Omnipotens dat intelligentiam »; — bene Ol. : « qui aetate proiecti sunt, non continuo sapientes sunt, sed gratia divini Spiritus opus est, quae tempus non praestolatur, sed subito hominem sapientem reddit »; quare Eliu videtur suam scientiam ad divinam referre inspirationem², quae ipsum prae senibus docuerit. Unde deuuo effert, rerum experientiam naturalem eamque diuturnam non sufficere; v. 9 « non sunt longaevi sapientes, nec senes intelligunt iudicium »; — i. e. id quod rectum est et iustum; non *eo ipso* quod senes sunt, etiam sapientes existunt.

Certe consideratione dignum, quod *iunior* quaestionem agitatam solvat, non Iobus ipse, non senes. Spiritus spirat, ubi vult; Deus liberrimus est in donis conferendis, neque qui uno donorum genere excellit vel virtute praestans est, uti Iobus, idea iam alio charismate potuerit. Et fortasse Deus illis temporibus indicare voluit, non a tempore anteacto sed a sua revelatione futura et per incrementa quae-dam progrediente mysteriorum divinorum notitiam³ esse expetendam. Recte *Sym.* supplet : *spiritus Dei* est in hominibus; *Chald.* *spiritus prophetae*; nam quod aliqui volunt : esse quidem in homine animum intelligentiae capacem, at sapientiam tribui divina inspiratione (cf. apud *Pin. Vav.*), ipsis particulis *sed, et* v. 9 excluditur, quibus oppositio ad v. 7 et non oppositio intra ipsum v. 8 indicatur.

¹. *לְמִתְהַרֵּךְ* hebr. repere, serpere; sed h. l. certe uti in orationibus Eliu saepissime, adest color aramaicus; inde = *λεπτός* vereri; etiam *γνῶσις* (scientia) solum apud Eliu occurrit cf. v. 10, 17, 36, 3.

². *B.* in priore membro scribit : *spiritus Dei*; etiam *Sym.* habet *ἀνθρώπος Θεοῦ* *ἄνθρωπος*.

³. Quare perperam censem *Budde* : si Iobus nesciat, cur iustus affligatur, inter homines nemo consensi poterit verum reddere rationem (cf. *Studies und Kritiken*. 1878, p. 163).

« Et quia licet non sit senex, considerabat se tamen a Deo inspiratum, ideo loqui audebat » (S. Thom.); v. 10 « ideo dicam : audite⁴ me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam ». —

Iam incipit declarare, cur ipsius oratio non sit inutilis, neque temeritati aut immodestiae animi tribuenda, sed cur merito sibi videatur scientiam posse promittere : v. 11 « expectavi enim sermones vestros, audiui prudentiam vestram, donec disceptaremus sermonibus; v. 12 et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam; sed, ut video, non est qui possit arguere Job et respondere ex vobis sermonibus eius »; — hebr. *auscultatus sum* (i. e. attente) *rationes sapientes vestras* (proprie intelligentias, Mar.), *dum scrutarem in verbis, et ad vos attendi, et ecce, non est Iobum convincens, ad eius dicta respondens (unus) ex vobis* i. e. studiose attendit et mente assecutus est et penitus intellexit, quae illi disputaverant; atque simul ex eis perspexit, talibus rationibus nullo modo querelis et interrogacionibus Iobi satisficeri; duo iterum assignat : *Iobum convincere* i. e. querelis eius et expostulationibus cum Deo efficaciter obviam ire, eas retundere et immerito atque audacius iactatas ostendere; *dein ad dicta eius respondere* i. e. interrogationibus satisfacere, quas de bonorum calamitate etc. proposuerat. Eliu enim optime perspexit, tres illos ex sua de mundi gubernatione opinione prorsus impares esse hisce enucleandis. Quare subdit, illorum arguendi rationem summatis et optime complexus v. 13 « ne forte dicatis : invenimus sapientiam; Deus proiecit eum, non homo »; — asserit illos nullam dedisse quaestionum solutionem; nam dicere : hic est rei cardo et vera calamitatis ratio : *Deus Iobum excutit, propellit et statione sua, non homo — ergo Deus offensus ei irascitur*: ergo Iobus peccator est (cf. S. Thom. : « Deus scil. qui errare non potest, et non homo, qui potest decipi et decipere » — *Men. Tir. Vav. Cord. W. Zsch.*) — haec scil. sapientia nulla est, haec ratione rei punctum non feretis.

Alii ita concipiunt: invenimus in lobo tam sapientiam, quam solus Deus, non homo possit vincere (cf. *Malv.* : « ut Iobum quis a sententia depellat, divina plane virtute opus est », *Cod.* : « sapient factum a nobis : hominem perverciam missum fecimus ac divinae providentiae permisimus » — *Del. Hirz. Hitz.*); at Iobi quam existimant contumaciam dei sapientiam, nimis singulare est; ironicus modus loquendi non potest supponi, quia nulla ex verbis amicorum appetat ratio, cur Eliu eos tali modo loquentes faciat; illos autem revera dicere, invenisse se sapientiam superiorem (*Hirz.*), quam

⁴. Hebr. *audi me*, uti *Chald.*; sed LXX, *Syrus*, S. *Hier.* *audite*; id quod aplius est, cum in subseq. declaret, cur *ad eos* sermonem habeat, et v. 6 iam dixerit, se *illis* ponere sententiam suam et 33, 1 denum peculiari modo ad Iobum dirigat sermonem.

refutare non potuerint, prorsus non intelligi potest et iam v. 1 refutatur, neque unquam antea talem Iobi sapientiae reverentiam significarunt. Melius sane textus hebr. ita concepi potest: nos vera et recta locuti sumus¹: Iobum vero Deus fugit fundatque, ne semper scil. ad disputandum revertatur; homo enim eum convincere non valet. Sed latinorum expositi praferenda videtur, cum Eliu vix censendus sit, tres illos inducere loquentes ea, quae nullo modo suis in sermonibus expresserant.

Iam alio modo indicat suam « sapientiam » Eliu et cur attendere debeat proponit, se scil. alia via usurum ad Iobum oppugnandum; v. 14 « nihil locutus est mihi et ego non secundum sermones vestros respondebo illi »; — hebr. non ordinavit adversus me verba i. e. meas rationes Iobus suis verbis minime refutavit; unde est, cur loquar; neque eo modo, quo vos, illum impugnabo. Nova igitur pollicetur et ita attentionem (v. 10) stimulat.

Sed nova prolocuturus denuo admirabundus prius perpendit, quomodo seniores consili expertes conticuerint; vel denuo rationem reddit, cui ipse junior loqui debeat; v. 13 « extimuerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia »; — hebr. melius vertes: abstulerunt² (scil. homines = ablata sunt) ab eis eloquia i. e. inviti obmutuerunt. Repetitione indicat, quantopere re illa inexpectata obstupuerit; ita v. 16 « quoniam igitur exspectavi et non sunt locuti, steterunt nec ultra responderunt, v. 17 respondebo et ego partem meam et ostendam scientiam meam »; — verbositatem carpunt (cf. Cord. : « Eliu tamquam morosus prooemii textor eadem repetit, quae modo protulit et quid ipse valeat, se experiri vello saepe decernet. Novellorum nempe militum brachia tollentium et vires suas venditantium hic mos est »), sed concedendum sane aliquid indoli juvenili, quam auctor sacer exprimere voluit; atque equidem timeo, ne illi censure in idem verbositas vitium quod reprehendunt, ipso hoc vituperio incidentur. Eliu etiam vanae gloriae cupidum accusant (cf. S. Greg. S. Thom.); at quem Deus in fine non reprehendit, immo cuius arguendi rationem ipse Deus prosequitur et adoptat, cur dumrum interpretantur?

Iam veritatis proponendae impetum, quo pectus Eliu urgetur, apposite delineat v. 18 « plenus sum enim sermonibus et coarctat me spiritus uteri mei »; — i. e. spiritus, qui in me est, me videnter spiritus uteri mei; — ut veritatis testis et vindicta existat; simul scit se dispropellit³, ut veritatis testis et vindicta existat; simul scit se dis-

1. Quare B. textum mutandum esse haud bene arbitratur.

2. Vel intransitive: migrarunt ab eis, eos defecerunt eloquia (cf. Cod. Malv. Del. qui ad Gen. 42, 8; 26, 22 remittit, ubi ἀπέστησαν est — tabernaculum transferre = proficiat, migrare).

3. Sym. συγκαίει, me quasi comburit. LXX ὑπέβαινε.

tandi materia abundare. Quomodo coaretur, metaphora explicat v. 19 « en, venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disruptit »; — hebr. ita explicabis: interiora mea sicut vinum (cui) non operitur i. e. cui non est ademptum obturaculum, ut exhalat; nam fervet intus et vasa disruptit (Malv.). Bene S. Hier. sententiam expressit; eleganter dicit mustum, quod aestuat et fervet; sicut utres novi disruptuntur i. e. in eo sunt interiora mea, ut distenta demum rumpantur, sicut utres novi vini aestu et fervore diffunduntur¹. Quare angustias has ex spiritu compresso et peccore nimium turbante conceptas dispellere cupit spiritu quasi difflato; v. 20 « loquar et respirabo paululum; aperiam labia mea et respondebo »; — hebr. loquar et erit (ut sit) relaxatio mihi².

Iam quo animo sit comparatus in disceptatione aperit, solius se veritatis studio agi, non favoris captandi aut placendi se esse cupidum; v. 21 in hebr. ne accipiam faciem viri (personam hominis i. e. non partium studio utar, absit a me) et versus hominem non utar blandiloquio (cf. Malv. Cod. Calm. W. Zeh. P.); in lat. v. 21 « non accipiam personam viri et Deum homini non aquabo »; sensus potest esse sat commodus: non feram, ut Deus quasi homo a Iobo in disceptationem advocetur, ut rationem reddere inbeatetur de sua gubernatione, vel ut Iobus impune cum Deo quasi cum homine alteretur. Nam quod alii placet: hominem non censebo sanctum, uti Deus est (cf. Pin. Cord. Tir.), id est hominem Deo aquare et sic debeat cuncti.

Ἐλεύθερον τὸν εἰργόνων ίμποστολον πάτερνον νομίζειν, προσδέχεσθαι, ἐπέρασταν vocem redditunt³, unde apte h. l. adulari, blandiri expoununt. Ita similiter etiam LXX ἀλλὰ ἔροντο ὃ μὴ ἐπέρασται: « loquar sine ullo hominibus placendi studio » (ἀλλὰ πάτερνος ἐπέραστας Ol.). Similiter etiam Chald. Syr. Isti omnes nihil de Deo in hoc versu. S. Hier. vero non ἄντει tamquam praepositionem legit sed ἄντει Deus.

Cur solo veritatis studio impellatur, rationem reddit v. 22 in hebr.: quia adulari nescio⁴; brevi me tolleret factor meus, si assentatus fuero,

4. LXX et ret. lat. o venter enim meus sicut uter musto plenus, fervens et ligatus et veluti follis aerarii disruptus; — bene Sym. ἀπέστησεν νέος ἀδιάνευστος; (apud OL).

2. πάτερ scil. et flatui venti patere, spatiolum esse (germanice: dass mir Luft werde; cf. 1 Reg. 16, 23 vertit S. Hier. refocillabatur Saul) et trop. de animi quasi exonerazione.

3. S. Hier. assimilare redditum Is. 41, 5; 45, 4; hoc loco et v. 22 videtur significatio nem **מִלְחָמָה** ob oculos habuisse.

5. Proprie: non novi adulabor; arabismus est; raro apud Hebreos cf. Is. 42, 21.

suppicio, morte prematura me puniet Deus (cf. *Mar. Malv. Pin. W.*). Idem apud LXX et *vet. lat.* : « non enim semper mirari faciem; alioquin et me tineae edent », quod *Ol.* explanat : « disciplinam hanc ut quemquam reverear aut gratiae alicuius tribuam, non didici ». Eandem rationem a divino iudicio petitam expressit *S. Hier.* v. 22 « nescio enim, quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me Factor meus »; — animum certe pium ac religiosum Eliu hae ratione pandit; declarat se sincere coram Deo vindice loqui velle, uti veritas postulat. Quare imerito interpres latini praecitate *S. Greg.* eum inflationis et zeli arrogantiae accusant (cf. *Cord.* — immo *Pin.* haec optat : « utinam sileret diutius ac fideret, quoniam suppressa verba cum non dirumperent »).

c) Iobus attente audiat 33, 1-7.

Prooemio ad omnes praemissum iam peculiari modo sermonem dirigit ad Iobum, quocum ei disceplatio praeccipua erit; v. 1 « Audi igitur Iob eloquia mea et omnes sermones meos ausculta; v. 2 ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis »; — nova haec introductio more orientalium verbos est et protracta; uti enim solent sollemni praefatione, sicut multis cacerimonii. Attentione excitata se affectu sincero veritatem dicturum esse profitetur; quare dignissimus sane est, qui studiose audiatur; v. 3 « simplici corde meo sermones mei, et sententiam puram labia mea loquentur »; — hebr. rectitudi cordis mei, dicta mea, procedunt ex recto corde; « non loquar ad calumniam vel ridendum sed simplici animo ad veritatem manifestandum, et quia praedictis tribus viris Iob impusuerat, quod essent fabricatores mendacii et cultores perversorum dogmatum, hoc a se excludit, dicens et sententiam puram... i. e. absque admixtione alicuius falsitatis vel erroris loquentur labia mea » (*S. Thom.* — cf. *Cord. Pin.*). Unde autem fiduciam manifestandae veritatis accepit, ostendit subdens (*S. Thom.*) v. 4 « Spiritus Dei fecit me et spiracula Omnipotentis civicavit me »; — i. e. qui fecit me talem, me etiam continuo vivificat, mihi assistit (cf. temporis mutationem in hebr.); eodem sensu, quo 32, 8, i. e. sapientiam mihi suggestit, suam inspirationem mihi tribuit. Ita iure explicant *Ol.* *S. Thom.* *Cord. W.* *Hirz.* *Hitz.* *Zsch. P.*

Illi: non me contemnas: homo sum, ut tu, ab eodem Deo (*Pin. Mar.* *Malv. Cod. Men. Tir. Calm. Del.*); sed ratio haec esset valde inefficax, frigida, praeccipue post v. 3 et sublimem purae doctrinae promissionem.

1. Melius sane *Chrys.* ad v. 19 : « magna patientia instrui eum oportebat; posse quippe verba comprenere, imprimis sapientiae opus est ».

neque ad simillimam phrasin 32, 8 apta. Alii demum: cum homine discepere voluisti; habes, quod optasti (*Vav.*); sed id demum sequitur v. 6; quare hoc loco non iam est praecoccupandum.

Ad explanationem quam laudavimus apte adnectitur v. 5 « si potes, responde mihi et adversus faciem meam consiste »; — hebr. ordinis (instruē argumenta) coram me et consiste; prodit quanta fiducia locuturus sit et qua persuasione veritatis; dein promittit: non tibi os convictionis precludam, ut illi fecerunt; argue contra me... tali exhortatione et concessione Iobum ad attentionem stimulat. Quod si hominem nesciat Iobus refellere, quanto minus Deum? Addit se talem esse adversarium, qualem Iobus iam dudum desideraverit; i. e. potest congregari cum pari et sui simili (cf. 9, 34; 13, 21; 16, 22; ad quos locos Elii alludens ait) v. 6 « ecce et me sicut et te fecit Deus et de eodem luto ego quoque formatussum; v. 7 verumtamen miraculum meum non te terreat et eloqua mea non sit tibi gravis »; — hebr. en ego sicut tu Deo (sum), et limo abscessum sum et ego; en, terror meus non te perturbabit et manus¹ mea super te non erit gravis; videtur *S. Hier.* leguisse εἴ τινα etiam os meum (quod et alios fecisse testatur Aben-Esra, cf. *Cod. Pin. W.*); alludit ad hominis creationem (Gen. 2, 7).

d) Cur Deus homines affligat, exponit Iobo de audacia reprehenso 33, 8-22.

Iam Eliu incipit ea in Iobo reprehendere, quae nimia quadam audacia dicta esse videbantur, vel in quibus maioris reverentiae erga Deum significationem desiderabat. Eliu mentem bene assecutus est *Ol.*: « Elii dicet: pins quidem et iustus existit Iobus, nec quisquam contradicere potest; sed causam praebuit contra se, quia cum Deo iudicio voluit contendere (τό οὐλεύ προς θεόν δικάζεται) »; praecclare quoque *Phil.*: « singula loca asperius a lobo dicta coram ipso destruere conatur ».

Primum Iobi sententias proponit: v. 8 « Dixisti ergo in auribus meis et vocem verborum tuorum audievi: v. 9 mundus sum ego et absque delicto, immaculatus, et non est iniurias in me; v. 10 quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi; v. 11 posuit in nero pedes meos, custodivit omnes semitas meas »; — hebr. v. 10 ecce querelas adversus me (causas me hostiliter tractandi; LXX μέρην κατέπειν) quaerit²; colligit Iobi dicta ex variis locis : 9, 2; 10,

1. εἴ τινα LXX manum interpretantur, eosque interpres sequuntur; et merito propter

13, 21. Chald. explicit omnis: Syrus ΝΕΓΝ habet, quod Bar. cura exponit.

2. Cf. 1 Sam. 20, 21; vel sensu adiuvant, studiose exquirit, caplat occasiones me opimendi (*Mar.*), causas inanem quaerit violandae amicitiae (*Cod.*).

7; 14, 4. 17; 13, 24; 19, 11; 23, 10; 27, 5; 30, 21; 31, 6. Estque sensus facilis: deficta non commisi et tamen me punit; ergo minora quaedam studio ac diligentia in me captat, quae adeo enormiter puniat; me tamquam hostem adlibet immerito.

Duo in verbis istis Eliu deprehendit, quae offensioni sint: 1^a reverentiam Deo debitam laesit; ita non decet hominem loqui ad Deum; etsi nullam calamitatum causam intelligat, debet tamen pie ac veracunde se Dei maiestati subiucere; 2^a Iobus in suo ratiocinio vitium admisit: non advertit, plures esse easque salutares causas, cur Deus etiam iustis aerumnas immittat. Prius tractat v. 12, 13; alterum a v. 14 et seq. Utrumque autem praecclare ab Eliu proponitur. Nervose ac dilucide rem statuit v. 12 « *hoc est ergo, in quo non es iustificatus; respondebo tibi, quia maior sit Deus homine* »; — i. e. hac in re causa cades¹; et ratio convincens est ipsa Dei maiestas, qua non licet cum Deo expostulari quasi cum sui simili. Quidquid enim Deo agere libuerit cum homine, nunquam ullum ius, quod homo revera habeat ratione Dei, violabit; est enim Dominus absolutus, infinitus; semperque valet: o homo tu qui es, qui respondeas Deo? numquid dicit figuramentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic (Rom. 9, 20)? Hanc reverentiam Iobus laesisse videri poterat, unde Eliu apte monet, quae demum sit habitudo inter Deum et hominem. Ut Paulus in ep. ad Rom. l. c. primum obmurmuranti os obstruit (ut loquitur *S. Chrys.* in ep. ad Rom.) et dein Dei rationes declarandas et exponendas (quantum fieri potest) suscipit, ita Eliu. Haec Iobi praeemptio et audacia etiam carpitur v. 13 « *adversus eum contendis, quod non ad omnia verba responderit tibi?* » — hebr. *quare adversus eum contendis, quia de omnibus suis rebus non respondeat (rationem reddit)*? i. e. ad Deum tenetur rationem reddere? cur audacter conquereris, quod tibi non rationes suas exposeris? Et haec praeemptio eo maior est, quia Deus revera variis modis hominem doceat, cur ita agat. Qualis igitur audacia, inquit Eliu, institutione hac neglecta speciale et extraordinaria a Deo postulare, et si cam iuremerito non concedat, in querelas et clamores animi impatiens impetum solvere? Unde Eliu censore videtur, Iobum, si attenta mente et tacita meditatione et humili preceptione omnia illa perscrutatus esset, quae Deus occulta sui gubernandi ratione et inspiratione piorum animis indire soleat, aliquam veram responsionem inventire potuisse. Subdit enim v. 14 in hebr. *quia semel (uno modo) loquitur Deus et secunda vice — (at hōmo) id non attendit* i. e. Deus vario modo hominem interne alloquitur.

¹. Nescio, cur h. l. B. censeat textui decesserit nescum logicum et mentis tantum suppositione arbitraria fingi.

docet; in tacita mentis consideratione varia suggesterit; sed homo ad hanc Dei vocem animum non advertit. Hanc hebr. textus acceptiōnē prae se ferunt LXX ἐν γάρ τῷ ἀπαξ λοξίσι εἰπόμενος, ἐν δὲ τῷ ἀντέρρῳ εἰπόμενος ή ἐν μηλέτῃ νυκτερανῇ — hanc amplectuntur, utpote quae optime cum subsequentibus (v. 15, 19, 23) cohaereat *Cod. Var. Malv. II. W. Zsch. Del. Hitz. Hitz. P.*; et revera, cum tres modi statim assignentur, difficultas est (ut non dicam, falsa) versio *vulg.* v. 14 « *semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit* »; — explicant: sufficienter ad hominis instructionem loquitur Deus, et suam declarat voluntatem sive per naturale lumen rationis, sive per tribulationes, visiones et somnia divina (cf. *S. Thom. Pin. Cord. Tir. Calm.*) et varios modos locutionis divinæ assignant, ita ut ipsa explanatione doceant *literam vulg.* esse relinquendam¹, nisi ad extraneas quasdam et plane h. l. alienas expositiones confugere malueris: Deum quod semel statuerit non mutasse; eum unico decreto omnia stabilivisse; unum Verbum eum loqui, unum gignere Filium (cf. *S. Greg. Pin.*) etc.

Modos declarat v. 15 « *per somnum in visione nocturna, quando irruit sopor super homines et dormiunt in lectulo, v. 16 tunc aperit aures virorum et erudiens eos instruit disciplina* »; — i. e. aurem quasi tectam retegere, quo facilius quis audiat; dein vim quasi perceptricem intellectus accuire; etiam dicitur de rei occultae revelatione (cf. 1 Reg. 9, 15), de praecipto communicatingando (Is. 50, 5); aperit aurem et *disciplinam*, eruditioinem, redargitionem pro eis (unde hebr. *disciplinam eorum*) quasi immittit immissamque *obsignat* (hebr.) vel aurem eruditioinem obsignat quasi sigillo apposito i. e. clare, distincte. Huius rei exempla afferunt ex s. Script. Abimelech, Laban, Pharaonem, Nabuchodonosor etc. (cf. *Cord.*). Somnia prophethica agnoscit s. Scriptura, cf. Num. 12, 6; et supra 4, 13. Iob 2, 28; et insuper communis est hominum opinio, fieri quandoque per somnia Dei vel angeli boni admonitionem, quae sentientia toti antiquitati inhaesit.

Iam que fine di fiat, exponit et quid proin Deus hominem doceat, declarat v. 17 « *ut avertat hominem ab his quae facit, et liberet eum de superbia* »; — i. e. ut homo admonitus caveat a facinore, ut ab incepto² desistat, quod fortasse animi impetu et mala cupiditate suscep-

¹. S. Hier. videtur legisse יְלִבָּנָה (uti Syrus?) pro שְׁמַרְתָּה i. e. בְּ pro γ̄ mutavit, quod mendum sapientis adseriri potest; cf. *Reinke Beitrage VII.* p. 61. — Sensus in *vulg.* textu expressum non esse ad rem, etiam *Sanct.* optime perspexit; censet enim: « *illud semel... accepitum est tamquam ab eo dictum, qui humano loquitur spiritu et sensu qui sciens errat non instructus aut non afflatus a divino, licet hoc sibi superbe ac falso arroget Eliu; nam revera Deus idem saepē repetit* ». At noui Eliu, verum interpres reprehendimus est.

². Hebr. *ab opere generativi*; B. textu secundum LXX mutato *ab iniuitate* scribit cum *Houbigat*, sed sensum correcat.

pit; vel ut doceatur opus illud esse malum. Dein Deus omnem animi elationem et superbiam, quae in animi intimis recessibus latet et virtuti atque pietati continuas struit insidias, sua admonitione, allocutione, castigatione (cf. מִזְבֵּחַ v. 16) removere studet ab homine, eum magis magisque ab hoc vitio quasi innato purum reddere, ab huic periculo immunem facere (cf. *Sanet.*) — unde apte in hebr. *ut superbiam a viro obteget scil.* ut homo eruditus et castigatus iam non inventiat, quomodo vel qua de re superbia, sed ut omnis elationis causa vel ratio ei evanescat¹. Iam vero si radix superbiae et elationis esset excisa ab animo, quanta bona et quanta virtutis securitas tunc homini inessent? Tali Dei admonitione igitur homini bonum maximum conferunt, impeditur, ne animi vitii paulatim crescentibus in ruinam praecipit agatur; remedia igitur Deus subministrat, quibus peccata praeceaventur, pericula removeantur. Sensus vix mutatur, etsi quis cum *Pin.* prius membrum de peccato iam perpetrato quod emendandum sit, intelligat; finis Dei tunc est, ut homo viam peccati relinquat (membro primo — cf. *S. Thom. Mar.*), ut praeservetur ab exitio, in quod rueret sine tali admonitione, idque altero membro incipit et absolvit v. 18 « *eruens animam eius a corruptione et vitam illius, ut non transeat in gladium* »; — in hebr. ² *ut retineat animam eius a fovea et vitam eius a ruina in gladium* (ne ruat in gladium). Homo enim naturali quodam pondere ad ima fertur et in vita prouus est, unde ne in sceleris capitalia, quae Deus acerrima poena (puta morte praematura, violenta, bello, hostium invasione) vindicare debet, praecipit ruat vel sensim deferatur, opus est divina eruditio et castigatione. Quare Eliu iam indicat praeter poenas vindicativas existere *medicinales, salutares* et Deum revera hominum *saluti* consulere. Novus igitur iam campus aperitur, quo Iobus mente et consideratione expatriatur; nova veritatis vena aperitur: poteritne Iobus iterum asserere, se a Deo affligi sine causa? *Ita Eliu disceptationem revera promovet.*

Alterum Dei modum, quo hominem erudit, exponit v. 19 « *increpat quoque per dolorem in lectulo et omnia ossa marcescere facit* »; — i. e. erudit et castigat hominem morbo et contentione ossium eius continua (hebr.) i. e. doloribus continuis in ossibus; dolores dicit vehementissimos, quasi ossa perforantes (cf. 30, 30). Quem in finem hominem eruct, disco ex v. 17, 18. Morbum ulterius describit, alludens ad varia Iobi effata; v. 20 « *abominabilis ei fit in vita sua panis et*

1. Frigidum est, quod LXX et vet. lat. habent: « *et corpus eius a ruina eruat* » quod tamen B. amplexus textum hebr. matat.

2. Est verbum finitum, in quod infra. cum ^ל iam membro antecedente transit.

animae illius cibus ante desiderabilis »; — hebr. ad verbum *et abhorre* facit *eum vita eius panem et anima eius cibum desiderii*, vis et foetor morbi nauseam maximam creat; tota vis vitalis quasi horret et refugit ab omni cibo; ita morbi vehementia quasi tota hominis natura pervertitur, ut appetitus edulia olim incunda abominetur (cf. 6, 7). Morbus demum hominem absumit et corredit v. 21 « *tabescet caro eius et ossa eius quae tecta fuerant nudabuntur* »; — hebr. *tabescet caro eius, ut non videatur* (proprie: a visu) *et nudantur osso eius (quae) non videbantur*¹; caro quae videbatur disparat; ossa apparent.

Talem mutationem morbus inducit (cf. 19, 20; 30, 30; 30, 16): nuda superest pellis ossibus obducta. Ita morti iam proximus est v. 22 « *appropinquavit corruptioni anima eius et vita illius mortiferis* »; — vita est tradita doloribus, qui mortem afferent (causa: inducentibus mortem, *S. Thom.*), iam proxima est foveae (hebr.), sepulchro (cf. *Mar. Malv. Men. Tir. W.*). Alii *mortiferos* intelligunt daemones, vel angelos percussores (cf. *Pin. Del.*); sed longius petratum videtur, alludit² ad 7, 45, 16; 40, 20; 17, 16.

e) Hominem malis erudiri docet 33, 23-33.

Tertius modus, quo Deus hominem admonet est *per internuntium*, qui Dei consili³ *interpretes*, rarum utique inter homines, ad homines loquuntur, ut eos doceat quid rectum sit. Talem se certe Eliu habet, unde simul exponit, quot modis Deus lobum et docuerit et nunc doceat: multis igitur rationibus cum divinum audivisse responsum et nunc audire, dummodo velit animum advertere (cf. *Cord.*).

Rem ita exhibet, ut appareat Deum ipsius *peccatoris* salutem et felicitatem spectare; quanto magis ergo iusti verum bonum ei cordi erit? Unde nova ratione Eliu ostendit, Deum res iusti semper benevolentissime administrare. Internuntium illum apud Deum intercedentem describit v. 23 « *Si fuerit pro eo angelus loquens, unus de milibus, ut annuntiet homini aquitatem, v. 24 miserebitur eius et dicet: libera eum, ut non descendat in corruptionem; inveni, in quo ei propiter* »; — hebr. *nuntius, interpretes* (cf. Gen. 42, 23. Is. 43, 27. 2 Chron. 32, 34). Cum ultimo nomine nunquam *angeli* significantur, et insuper angelos

1. Qeri בָּשֵׂר a הַמְּדֻבָּר, pual deglabari; Kethib בָּשֵׂר calcit, quod B. praefert. Idem hebreus scribit vocem primam לְנָגֵן; nam cur in textu sit forma apocopata, nulla ratio exegitari potest.

2. Bane nota *Sanet*: « cum autem per haec omnia lognatur Deus et omnia haec sibi contingisse fateatur lobus, consequens est, ut multis variisque modis divinum de se responsum audierit ».

rum missio ad homines edocendos et commonefaciendos certe non pertineat ad Dei vias *ordinarias* (cf. v. 29), certe *homines*, Dei legati, viri Dei, vel prophetae h. l. intelliguntur, qui sunt a reliquorum turba selecti, neque adeo inter homines frequentes, qui sibi *interpretes* Dei, ut *homini nuncient rectum* (hebr.). LXX habent: ἔτελος ζωνταίρα; latini *interpretes plerumque angelos* intelligunt; at alii recte homines recta monentes (cf. *Phil. Cod. Calm. Mar. Malv. V. Tir. W. P.*).

Si igitur talis adest *circum eum* (hebr.), hominem scilicet morbis detruitum — et certe intelligitur praesentia non sterilis, sed utilis, ut scilicet ibi revera munera suae legationis fungatur, hominem recta doceat et Deum deprecetur — tunc Deus illi afflito misericordiam adhuc habebit et legato dicet; *libera eum* i. e. id ei amnuntia (*W.*), vel potius¹: *labora institutione, precibus et tu ad eripendum eum ab interitu;* « *inveni expiationem* (hebr.) *legati intercessione et affliti poenitentia et conversione Deus reconciliatus et placatus est.* — *Locus iste insignis est,* qui Dei *interprets* (sacerdotis, doctoris) munus et efficaciam salutarem tam clare describat, qui simul adumbret tali *mediatoris* officio et ope homines demum sanandos et erundos, Deoque satisfactionem offerendam esse.

Quomodo liberetur *a descensu in foveam* (hebr.), partim² exponit v. 23 « *consumpta est caro eius a suppliciis, revertatur ad dies adolescentiae suae;* » — i. e. etsi in extremis sit, vigore juvenili donandum erit. Textus hebr. ³ ita effert prius membrum: *revirescat caro eius prae inventu;* i. e. plus quam in inventu (cf. *Cod. Mar. Malv. Pin. W. P.*), ut etiam LXX et *Syrus* interpretati sunt, et a contextu exiguntur.

Subdit alterum, quomodo liberetur v. 26 « *deprecabitur Deus et placabilis ei erit, et videbit faciem eius in iubilo et reddet homini iustitiam suam;* » — si ferventi et humili oratione ad Deum revertatur, eductus et adiutus ab illo mediatori, Deus ei benignus erit; iterum faciem Dei, quae aversa est a peccatore in ira et indignatione, aspiciet ad se conversam i. e. favorem Dei et gratiam sibi denuo illucescere experitur maxima animi laetitia, et Deus ex sua parte hominem agnoscit culpis solutum, iustum, sibi placentem (cf. *Pin. Cord.*).⁴

1. Nam etiam *Ier. 4, 10* non tantum illa *praedicenda* esse, sed ipsum prophetam suo labore ad ea efficienda in omnib[us] debere, indicatur.

2. Censet *B.* supplendos esse duos v. ex LXX et vel. *lat.* « et renovabit corpus suum sicut litera in pariete et ossa sua impliebit medulla; » sed hi versus non videntur esse aliud, quam verbova v. 25 b circumlocutio, quia certe carere possumus, sicut et imagine parietis linendi.

3. פְּנַפְּךָ h. l. tantum occurrit. *S. Hier.* (uti *Chald.* et aliqui ex rabb.) significacione consumi accepit; quare פְּנַפְּךָ a radice פְּנַפְּךָ excutere, contundere explicuit (cf. *Pin. W.*).

4. B. hoc membrum verbi vult: et annuntiabit hominibus salutem sibi partam; al quae dein molesta tautologia cum v. 27?

Hanc vero gratiam homo grato animo agnoscit et coram omnibus proficitur v. 27 « *respiciet homines et dicet: peccavi et vere deliqui et ut eram dignus non recepi;* » — i. e. palam ac publice favorem Dei annuntiat (cf. *Pin. Cod. Cord. Tir.*); utilitatem scilicet doctrinam acceptam ad bonum quasi commune derivare vult, quare *aliorum intuitu* fatetur: *peccavi et rectum detorsi* (curvum feci, hebr.) i. e. graviter deliqui, id quod per emphasis efferre vult et non par est mihi (hebr.) i. e. aquale, quod meritus eram, non retribuit mihi Deus; mihi condonavit. Etiam versus sequens⁵ pertinet ad hoc grati animi canticum: *liberavit animam meam, ne ruoret in foveam, et vita mea luce delectatur* (cf. *Malv. Zsch. Del. Hitz. Hirz. P. Le Hir*) et apte quidem, cum beneficium acceptum post culpac confessionem et remissionem laude celebretur. *Qeri*, quod *Chald.* et *S. Hier.* sequuntur, idem ut ab Eliu tamquam doctrinæ caput propositum enuntiat; v. 28 « *liberavit animam suam, ne pergeret in interitum, sed rives lucem videret;* » — i. e. ille admonitione suscepta resipiscens et Deum deprecans se ab interitu vindicavit et iam nova vita gaudentis fruatur. Talis igitur *fructus* ex afflictione exoritur: salus affliti et ad Deum conversio, maior Dei laus, quam celebrat ille coram omnibus, et magnus ad pietatem stimulus, qui beneficio collato continetur. Iam si Deus ita sapienter et benigne cum peccatore (v. 24, 27) agit, an innocentis deicit?

Quare optime et nervose concludit Eliu v. 29 « *ecce haec omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, v. 30 ut revocet animas eorum a corruptione et illuminet luce viventium;* » — hebr. *bis*, ter cum vivo, ut revocet animam eius a fovea, ut illuminetur luce vitae, i. e. Deus erudit et affligit hominem, ut cum praeservet ab interitu, ut cum compleat felicitate, favore divino. Unde Eliu denuo inculcat, non omnem calamitatem esse *malum poenae* et vindictæ divinae; adesse quoque, ut ruina praecavatur, ut aditus quasi pandatur maiori *luci viventium*, i. e. gratiae; suo scilicet pondere anima quasi in ruinam fertur; Deus vero eam sistit in hoc cursu, avertit, coercet, reducit ad se (cf. *מִלְחָמָה*), calamitatem immissa (cf. v. 17, 18) impedit eam, ne sibi indulgens et superbia elata pereat.

Hisce igitur considerationibus Iobus se suaque mala perpendat animo attento; v. 31 « *attende Iob et audi me, et face, dum ego loquor;* »

1. Hebr. פְּנַפְּךָ a רֹאשׁ videre (cf. v. 14) *S. Hier.* interpretatus est (similiter *Chald.* *Syrus* explicant, illum scilicet ad homines sese dirigere); recentiores malunt derivare formam a רֹאשׁ (36, 24) canere: et canet ad homines et dicet (cf. *W. Del. Zsch. P. Le Hir. Regan*); at immerito, cum veterum acceptio *formæ* melius congruat et *sensi aptior* sit.

2. Secundum *Kethib*, quod LXX et *Syrus* quoque exprimitur.

— hebr. *tace et ego loquar* i. e. praeter ea, quae dixi, alia adhuc proponere, alia in te corrigeret et emendare debedo. Attamen si forte Iobo ea quae dixit vitio quodam laborare videntur, exoptat, ut Iobus rem exponat, quo clarissima clucescat veritas, si in utramque partem fiat disceptatio; v. 32 « *si autem habes, quod loqueris, responde mihi, loquere! volo enim te apparere iustum* »; — i. e. nolo ego agere, ut tres alii, tuum accusatorem; exopto, ut, si veritas fert, causam evincas: ergo si censes, me immerito aliquid in te reprehendisse, vel veras rationes non protulisse, loquere! Certe animum pandit Eliu veritatis studio impulsum, benevolum erga Iobum et ab omni Iobum accusandi pruritus alienissimum; neque perfracte suae inhaeret sententias, sed obloquendi et disceptandi spatium concedit, neque Iobum auctoritatis pondere obruere vult — quamvis se Spiritu Dei agi confidat, cf. 32, 8; 33, 4 — sed, si quid adsit dubium, ut proponat, exhortatur. Quid si vero omnia Iobo vera et bona videantur, tunc demum, quasi optimus disceptator, pergere vult; v. 33 « *quodsi non habes, audi me! tace et docebo te sapientiam!* » — i. e. vult progredi, si ea quae disputavit concessa sunt; ita demum firmum habetur fundamentum, ita spes fructuosa disceptationis adest. Quae omnia Eliu egregie praestat.

Haec sermonis clausula apud multos interpres magnam excitavit adversus Eliu indignationem. Praet, ut solet in Eliu condemnatione S. Greg.: « magna Eliu et valde fortia protulit, sed hoc unusquisque arrogans habere proprium solet, quod dum vera et mystica loquitor, subito per tumorem cordis quaedam inania et superba permiscet... Eliu quem tenere arrogantium typum saepe iam diximus, postquam multa sapientiae profunda digestis, subito post easdem sententias veraces ac mysticas fastu scientiae inflatus extollitur, cuius mox inflationis merito eius sensus ad inania verba derivatur ». Similiter Rop., et Br.: « mirum valde est, quod per hominem tam arroganter tam profunda mysteria Spiritus sanctus revelare dignetur ». Sanctius vocal Eliu audacem et sciolum, superbum, quem de vana opinione sapientiae tumor inflabat (immo ad v. 17 censem Eliu potius a malo spiritu agi), eumque nihil afferre ad praesentem statum et necessitatatem opportunum. Caetanus eum passionibus irae ac propriae gloriae agitari asserit et arroganter juvenili. Cord. Iobum sibi singit, dum Eliu sermonem audiat, avertentem aut distorquentem faciem, quo audaci ac sciole adolescenti silentium indiceret; id Eliu impatienter tulisse, unde Iobum inurbanus et imperiosius sit alloculus « superbus adolescens, quem de vana opinione sapientiae tumor inflabat » etc. Eadem est sententia Pin.; scribit v. gr. ad v. 31: « quis non prima facie censem Eliu valde modestum et temperatum disputatorem, qui optionem det Iobum, ut eligat aut primus ipsum loqui aut loquentem audire? Ego vero superbum et immoderatum dixerim ». Immo sunt, qui doctrinam ab Eliu propositam parvi pendant. Gord.: « inior iste magnifice de se sensit, nec multum ipse efficit, quamvis

hic (32, 18) et deinceps promittat multa ». Cod. vero ad Eliu doctrinam illud applicat Homeris de Aegypto: φέρεται πολλὰ μὲν ἐσθία μεμρύνει, πολλὰ δὲ accusata. Multo sane melius Ol.: εἰρηνεός Εἰλού τρόπον κηδεμονικῆς παιδεύσεως Θεοῦ, διτὶ τὸ καλλινήρας ἐπενεγέ... et S. Chrys. eum ab omni vanae glorie appetentia immunem fuisse pronuntiat. S. Thom. quidem concedit, Eliu quibusdam acutioribus rationibus contra Iobum uti quam priores et magis ad veritatem accedere, attamen vult Eliu non solum zelo veritatis defendenda sed etiam ex mani gloria moveri. Similiter Phil. indicat, Eliu spiritum habuisse prophetiae, at ex iactantia vanitatis dixisse. Melius S. Aug.: « commendat hunc Scriptura, quia in propheta locuturus sit ».

ALTER SERMIO AB ELIU HABITUS. CAP. 34.

Arg. — Ut Eliu ipse indicat (v. 3, 4), id agit, ut quae a Iobo audacius dicta offensioni esse possunt, reprehendat et corrigat. Quare eos seligit locos, qui si in universum accipiuntur vel ab oratione Iobi contexta avulsi considerantur, Deo iniustitiae accusationem impingere videntur (34, 1-9). Strenue Dei iustitiam asserit, eamque ex eo probat, quia Deus est omnium *Creator* — quis audeat tantam maiestatem procacibus verbis lassessere? — omniumque sine acceptione personarum *gubernator*, qui *omniscius* tyrannos potenter deicet et oppressorum curam agit, qui summe *independens* est omniumque saluti prospicit (34, 10-30). Quare Iobus, qui Deo modum et rationem praescribere vult, stulte locutus est et merito hac de re punitur (31-37).

a) Iobi audacius dicta carpuntur 34, 1-9.

Iobus siluit. Quid enim iis opponeret, quae Eliu de calamitatum ratione et fine disserrnit? Intellexit sane Deo non posse deesse consilia *salutaria*, et certe iam animum eius subire incipit poenitentiae pudor quidam, quin ad Deum ultorem et vindicem fere unice animum advertisset. Unde eo tacente Eliu pergit v. 1 « Pronuntians itaque Eliu etiam haec locutus est: v. 2 *audite, sapientes, verba mea, et eruditis auscultate me!* » — ad eos, qui circumstant, dirigit sermonem, quia Iobi verba audaciora carperet vult, et ut eos sibi reddat benevolos eorumque attentionem stimulet, ad eorum iudicium et sapientiam provocat. Decet enim verba audita ad veri trutinam revocare; v. 3 « *auris enim verba probat et guttur escas gustu dijudicat* »; — cf. 42, 11; quod Iobus contra alios dixerat, iam in eum verit: palatum gustu cibos discernit, ita sapiens aliorum sententias et sermones iudicio discernit, minime caceo approbat et amplectitur. Et hoc iudicio

ad moto habet Eliu, quod in verbis Iobi reprehendat. Unde ad veri inquisitionem invitat; v. 4 « *iudicium eligamus nobis et inter nos videamus, quid sit melius* »; — i. e. probemus, quid verum et iustum sit; exploremus inter nos, quid *bonum* (hebr.) sit. Tale examen s. sit; auctor nunc per Eliu instituit de verbis Iobi; nam dialogi ratio requirit, ut quae minus bene vel pie disceptata sint, sua non careant censura. Modus vero, quo Iobus usus est, audacior et expostulatio illa cum Deo sine reprehensione relinquì non potuit, nisi s. auctor illa etiam approbare et ad imitandum proponere velle videatur. Verum est Eliu verba Iobi severius accipere et eo sensu, quo a Iobo dicta non sunt. Iobus enim Deum iustum esse nunquam negavit. At verba *sonant* dure; nisi ea, quibus Iobus ipse verba sua limitat, vestit, determinat, diligenter perpendantur, Dei iniuriam continere videntur; si ab affectu conquerentis, ab impatiencia lassissit, ab exaggeratione defendantis suam innocentiam et contra calumnias amicorum vindicantis abstrahatur, Iobo aliqua excederunt, quae pietatem et reverentiam Deo debitam graviter laedere videntur. Erat igitur diserte monendum unusquisque, ne talia ad exemplum proponi censeat in ipse heroë patientiae. Haec autem praestat s. auctor per Eliu interlocutorem. Quodsi Eliu severius de Iobo iudicat, id, ne de *vera mente* Iobi dubium remaneat, ab ipso Deo demum corrigitur (42, 7, 8). Apte hae etiam partes Eliu *inveni* tribuntur; est enim aetatis iunioris et vivacioris, animi quadam vehementia offendit et excandescere uno altero verbo, quod actas magis matura et tranquilla, quae totam orationis seriem oculos habet, facile condonat. Recete nota *Ol.*: « *scopus* quidem Eliu vituperandus non est; verum iusti animum non intellexerat, nec qua charitate erga Deum et confidentia coram eo causam dicere desideraret ».

Iam quae reprehendenda sint, declarat: v. 5 « *quia dixit Iob: iustus sum et Deus subvertit iudicium meum* »; — cf. 13, 18; 23, 10, 11; 27, 6; 31, 1 et seq. et alterum membrum 27, 2 — in hebr. idem prorsus ~~abstulit~~, mihi ius substraxit. Idem dicit v. 6 « *in iudicando enim me mendacium est; violenta sagitta mea absque ullo peccato* »; — cf. 19, 6 *Deus non aequo iudicio me affixit*, hoc durius effert tamquam mendacium¹, *fraus*.

Ita LXX οὐτὶ ἐπέστρεψεν τῷ καθηκόντι μου, et vet. Lat. « et in iudicio meo mentitus est » et Aq. et Theod. περὶ τὴν κρίσιν μου φεύγει. Neque mirum, si Eliu in vehementiore animi commotione *durius* verbum seligat. Textus græcus et vulg. veram Iobi accusationem continent, quae optime ad

¹. Bene Phil. : « fefellit Deum iudicium meum, non recte ac vere iudicavit, et ideo erga me mendacio agitur ».

contextum apta est. Dubito, an textus hebr. rite legatur: *super iudicium meum mentiar*, id quod explicant: non obstante meo iure tamquam mendax et impius habeor. Nam haec sententia certe ab Eliu, qui amicis Iob irascitur, quod eum tantum condemnaverant, non fuisset Iobo crimini versa neque appareat, qua in re aliquid arrogantiæ ibi adsit. Neque quod *Hitz.* verit: an contra ias meum mentiar? i. e. volunt, ut me contem agnoscam, tale est, quod in Iobo reprehendatur. At contextus et alterum membrum omnino postulat ut aliquid quod Iobo vituperio vertatur, enuntietur. Unde textus græcus et lat. praferendum est.

Vulnus sibi inflictum vocat *sagittam suam*, idque sine ulla sua culpa (*Sym. dixitios*) sibi inflictum conqueritur insanabile, letale (cf. hebr.). Eliu etiam hoc vituperat, non quia Iobum impium censet, sed quia audacioribus illis cum Deo expostulationibus satis superque cruciatus meruerit (cf. v. 36). Quare statim magna cum animi vehementia declarat Eliu, quantopere Iobus pietatem violaverit: v. 7 « *quis est vir, ut est Iob, qui bibit subannationem tamquam aquam?* » v. 8 qui gratidetur cum operantibus iniquitatem et ambulat cum viris impiorum? — prius dicit propter Iobi protestationem sapientiam repetitam; v. 8 morum similitudinem indicat, quam Iobus suis expostulationibus contraxerit cum impiorum (cf. *Pin. Cord. Men.*), non malorum societatem, consuetudinem, familiaritatem, qua usus sit; illis se admixat, in societatem eorum se confert (hebr.) mente et animo. Idque Eliu confirmat alio Iobi effato; v. 9 in hebr. *dixit enim: non prodest viro, si in gratia sit cum Deo* (cf. *Mar. Mal. IV. Le Hir*); id verbotenus Iobus non dixit; at cum sapientia non sine stomacho asservisset, aequo innocentem atque impium affligi (9, 22), immo impios florere (21, 7), se quasi virtutum mercedem aerumnas tulisse (30, 26) etc., Eliu haud male haec et similia brevi formula complectitur. Textus vulg. est difficilior¹; v. 9 « *dixit enim: non placebit vir Deo, etiamsi currens cum eo* »; — debet certe ad eundem cum hebr. sensum revocari; etsi exscusat fuerit festinanter Dei mandata, quasi currens cum eo (*Cord.*); *ambulare cum Deo pietatem* dicit et legis Dei observantiam; id igitur alacri cursu et magno animo praestare est vel saltem dici poterit *currere cum Deo* (cf. *Pin. Cord. Tir.*). Bene adverit S. Thom. Iobum dixisse: *vestigia eius secutus est pes meus* (23, 11) et postea: *mutatus es mihi in crudelum et in duritiam manus tuae adversaris mihi* (30, 21); ex quibus illa conclusio facile fieri potuit. Hoc autem praeavere vult s. auctor. Quare nequaquam cum Cod. dicendus est Eliu induci quasi pugnans cum larva umbratili. Quis id ferret in carmine tanta arte

1. De 120 cf. 22, 2; pro 123 explicit S. Hier. 77.

excuto? an mediocris poeta ita contra veri pulchritique normam peccaret, ut operi suo pannum assueret plane inutilem?

b) Deum esse iustum variis probatur 34, 10-30.

Eliu de Iobi effatis indignatur. Neque difficile est explicare, cur Eliu mentem Iobi non plane sit assecutus. Perspiciens enim effectus salutares et medicinales calamitatum agre tulit, quod illis omissis Iobus in querelas tantum et expostulationes sese effundenter; ita iam praeoccupatus et Iobo indignatus neque alias sententias Iobi neque animi conditionem i. e. sensum et affectum exasperatum satis attendit, sed animo in veras aerumnarum causas defixo verba illa contra Deum prolatu acerbius et durius accepit et reprehendens sibi notavit. Quare iam Dei iustitiam omnimodo defendit; v. 10 « Ideo viri cordati, audite me: absit a Deo impietas et ab Omnipotente iniquitas! — cor Hebraeis sedes est et quasi centrum cogitationum, iudiciorum, affectuum: unde viros appellat intelligentia veri et amore recti conspicuos, qui a suis partibus stent. Dein enuntiat « huins disputations praecipuum caput et argumentum » (*Cord.*). Porro paucis praebulsi loco notionem iustitiae explicat et tuerit; v. 11 « opus enim hominis reddet ei et iuxta vias singularum restituet eis»; — id contra Iobi effatum: quid prodest homini...? Et cum emphasi repetit v. 12 « vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertet iudicium»; — hebr. *profecto*, Deus non iniuste agit... Idque nunc ex rei visceribus probat; v. 13 « quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est? — bene *Cord.*: « duo paucis firmissima tangit argumenta: quia omnia ab ipso fabricata sunt et quia res omnes gubernat ». Omnia enim amat quae fecit (*Sap.* 11, 25); si vero amat (et si non amasset, non maximum beneficium, ut sint, esset largitus), non iniuriose tractat. Vim argumenti *S. Greg.* bene proponit: « sed haec idecirco colliguntur, ut liquido indicet, quia Deus si per semetipsum regere non neglit quod creavit, quod bene creavit, utique bene regit, quia quod pie condidit, impie non disponit, et qui needum facta curavit, ut essent, quae facta sunt non deserit; quia ergo praesens est in regime, qui auctor extitit in creatione, ideo curam nostri non praeterit ». Est enim Deus summus rerum gubernator; sed talis non potest esse non iustus; nam si ipse esset iniustus, ut ait *S. Thom.*, nusquam iustitia reperiretur; nullo autem modo possibile est, quod universalis mundi gubernatio sit iniusta » (*S. Thom.*). Cum enim gubernare sit vi notionis res apte ad finem necessario ordinis et iustitiae conceptus in gubernandi no- dirligere,

tione includitur, unde summus gubernator summe iustus sit oportet¹.

Idem duplex argumentum emuntiatur in textu hebr. : *quis commisi ei terram, et quis posuit (condidit) orbem universum* (cf. *Mor. Malv.*, VIII, W. Del. Zsch. *P. Le Hir?*) Immerito aliqui (*Hirz. Hitz. Romani*) alterum membrum prorsus tautologice vertunt: *et quis imposuit (super eum seil. ex 13 a supplet) orbem*, i. e. ut eius cum ram habeat; nam **δι** habet notiōnē illam *condendi, instituendi* (*cf. 38, 5. Is. 44, 7. Ps. 19, 5; 91, 9; 101, 9*) et hac significatio explicatur h. l. a *LXX, Chald. Syr.*

In ipsa rerum creatione adest quasi Dei locutio, qua Deus, qui res earumque indolem, naturam condidit, etiam fatetur se velle res, uti sunt et exigunt, adhibere. Amplus idem confirmatur ex rerum conservatione a Deo continuo facta; v. 14 « si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet, v. 15 deficit omnis caro simul et homo in cinerem revertetur »; — i. e. si Deus vellet, posset spiritum seu flatum uniuscuniusque viventis, quem creatione inspiravit (*Gen.* 2, 7; cf. *Ps. 103, 30 emittes spiritum tuum et crehabuntur*), intercipere et extingue, et omnia Dei spiritu subtracto esse desinerent (*cf. Cord. Mar. Tir.*). « Quia ergo tam facile est Deo, si velit, in cinerem redigere totum genus humanum, ex ipsa hominum conservatione appareat, quod ad eos violentia iniusta non uitit » (*S. Thom.*). Commodius hebr. vertes: *si ad se poneret cor suum* i. e. quasi ad se solum attenderet, nec alio respiceret, vel nullius rei curam haberet² (*cf. Cod. W.*). Cum a Deo omnia adeo dependant isque continuo vitam omnibus subministret, appareat, quanto amore omnia prosequatur, quanta cura — unde absolum est talem iniustitiae arguere.

Haec ut advertantur, Eliu monet et simul novam argumentationem praeparat; v. 16 « si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et auscultu vocem eloquii mei! — hebr. ex accentu vertes: *utinam intellegas!* audi etc. (*cf. Cod. Del. Hitz.*)

Attentione excitata Eliu progrederit v. 17 « numquid qui non amat iudicium, sanari potest? et quomodo tu eum qui iustus est, in tantum condemnas? — i. e. sanari desideras, et solus Deus te poterit sanitati reddere; at si Deum cuiusque ius non modo non ampleteris, sed violas et ipsam iustitiam accusas, quomodo boni quid a Deo sperare poteris? Ita *S. Thom. Cord. Men.*

Alio sensum inflectit *Vav.*: « si inter homines quicunque abhorrent iustitiae,

1. Eodem argumendo ultimus *S. Paulus*: « nonquid iniquus est Deus, qui interficerat... absit. Alioquin quoniam iudicabit Deus hunc mundum? ». (*Rom.* 3, 5, 6). Ad quem locum *S. Thom.* notat: « oportet quod est primum ac supremum in quolibet genere esse infallibile, sicut primum movens est immutabile ».

2. Cf. *LXX* et *act. lat.*, « si enim voluerit inhibere et spiritum apud se tenere, morietur omnis caro simul ».

3. **δι** cum imperat. cf. *Gen. 23, 13*, ubi *S. Hier.* verit queso ut audias me